

Ιστορικά Μνημεία

Η εκτεταμένη λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου είναι κατάσπαρτη από αναρίθμητες ακατοίκητες νησιδούλες. Μία από τις πιο μικροσκοπικές, που μόνον χάρτες μεγάλης κλίμακας αναφέρουν, είναι το **Βασιλάδι**. Η έκτασή του μετά βίας φτάνει τα 100 τετ. μέτρα και μόλις εξέχει μερικές δεκάδες εκατοστά πάνω απ' το νερό. Εδώ, ωστόσο, οι θρυλικοί υπερασπιστές του Μεσολογγίου έγραψαν, το 1825 και το 1826, μερικές από τις λαμπρότερες σελίδες αντίστασης και ηρωισμού κατά των Οθωμανών.

Βασιλάδι

Ιστορία και πραγματικότητα

ΚΕΙΜΕΝΟ: ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΜΠΑΣΓΙΟΥΡΑΚΗΣ / ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΟΣ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: ANNA ΚΑΛΑΪΤΖΗ - ΑΕΡΟΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ: ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΡΕΒΕΖΑΝΟΣ

Ρεαλιστική αεροφωτογραφία της Τουρλίδας, με το μικρό αλιευτικό καταφύγιο, τις πελάδες και την προκυμαία, ανάμεσα στις λιμνοθάλασσες Κλείσοβας και Μεσολογγίου.

Πλέοντας προς τον Βασιλάδι

Η πρόσκληση του **Γιάννη Χαλαζιά** (www.discovermessolonghi.gr) για να επισκεφτούμε τη γενέτειρά του, το Μεσολόγγι, ήταν πολύ δελεαστική για να μας αφήσει αδιάφορους. Αφ' ενός γιατί το Μεσολόγγι - και ό,τι αυτό αντιπροσωπεύει - διατηρεί πάντα μία ιδιαίτερη θέση στην καρδιά μας. Επίσης, όμως, γιατί στο τριήμερο πρόγραμμα περιήγησης που έχει εκπονήσει ο Γιάννης, εξέχοντα ρόλο διαδραματίζει μία επίσκεψη - προσκύνημα στις ιστορικές νησιδούλες **Βασιλάδι** και **Αν-Σώστης**.

Βγαίνοντας νότια από την «**Ιερή Πόλη**»⁽¹⁾ του Μεσολογγίου, διασχίζουμε την εκπληκτική τσιμεντένια προκυμαία των 4 περίπου χιλιομέτρων ανάμεσα από τις λιμνοθάλασσες **Κλείσοβας** και **Μεσολογγίου**, παρατηρούμε τις ιδιόμορφες βάρκες και τις πελάδες, θαυμάζουμε τις λεπτεπίλεπτες σιλουέττες φοινικόπτερον

και ερωδιών, αγναντεύουμε με δέος τα λιλιπούτεια νησιδάκια που, στην ταπεινότητα της εδαφικής επικράτειάς τους, απέκρουσαν τόσες και τόσες επιθέσεις χιλιάδων εχθρών.

Στο τέλος της προκυμαίας είναι η γραφική **Τουρλίδα** με τις πάμπολλες πελάδες, το αλιευτικό αραξοβόλι και την ψαροταβέρνα «**Ηλιοβασίλεμα**». Τούτη την πρωινή ώρα όλες σχεδόν οι βάρκες έχουν γυρίσει από τ' ανοιχτά και είναι δεμένες στις ξύλινες προκυμαίες. Καθισμένοι στην «κουβέρτα»⁽²⁾, μπροστά στα δίχτυα τους οι ψαράδες, τα **ξεψαρίζουν** από τη νυχτερινή ψαριά. Κεφάλια, μурμύρες, σάλπες, χταπόδια, τσιπούρες, σουπιές, λαυράκια, σαφρίδια και πολλά άλλα ψάρια σπαρταράνε στα δίχτυα. Ανάμεσά τους ξεχωρίζει ολοζώντανη μία υπέροχη, ασπρόχρωμη τσιπούρα. Σπεύδει να τη φωτογραφίσει η Άννα, πριν αναμειχθεί με τα υπόλοιπα ψάρια στον κουβά.

-Πουλιέται αυτή η τσιπούρα; ρωτάει η

Πρωινή, καθημερινή εικόνα στο ψαρολίμανο της Τουρλίδας, με το ξεψάρισμα των ολόφρεσκων ψαριών, αλιευμένων λίγες μόλις ώρες πριν.

Άννα τον ψαρά.

Με μία επιδέξια κίνηση απελευθερώνει ο ψαράς την τσιπούρα από τον ασφυκτικό εναγκαλισμό του δικτυού.

-Ορίστε, λέει στην Άννα, δική σου.

-Πόσο κάνει;

-Δική σου είπα. Πιες στην υγείά μου ένα τσιπουράκι.

Από απόσταση μερικών μέτρων παρακολουθούμε τα τεκταινόμενα με τον Γιάννη και σχολιάζουμε το αναμφισβήτητο προβάδισμα που έχουν σε κάποια θέματα οι γυναίκες έναντι των ανδρών.

Πλησιάζει αργά μία πολυεστερική βαρ-

κούλα και δένει πρόχειρα μπροστά μας στην ξύλινη σκάλα. Είναι ο «**Νηρέας**» με τον καπετάνιο μας τον **Χρήστο**. Με μήκος όχι μεγαλύτερο των 4,70 μέτρων ο Νηρέας αποδεικνύεται αρκετά ευρύχωρος για τον καπετάνιο του, τους τρεις επιβάτες και το φωτογραφικό τους εξοπλισμό.

9:40 Αποπλέουμε από την Τουρλίδα⁽³⁾ με ρότα δυτική. Στις 6 Μαρτίου είναι πολύ ήπιος ο καιρός, με απόλυτη μπουνάτσα, ήλιο και ανάλαφρη συννεφιά. Αφήνουμε δεξιά μας το τεχνητό νησάκι της Τουρλίδας, με τις πολύχρωμες πελά-

(1) Ο πρώτος που χρησιμοποίησε τον όρο «Ιερή Πόλη»- που έκτοτε καθιερώθηκε-είναι ο Αναστάσιος Πολυζωίδης σε ομιλία του στο Ναύπλιο στις 4 Αυγούστου 1825. Ως γνωστόν ο Πολυζωίδης (Μελένικο 1802 - Αθήνα 1873) υπήρξε μαζί με τον Γιώργο Τερτσέτη ο δικαστής που αρνήθηκε να υπογράψει την θανατική καταδίκη του Θ. Κολοκοτρώνη για «εσχάτη προδοσία».

(2) Κουβέρτα ή κατάστρωμα είναι το επίπεδο πάτωμα από ξύλο, λαμαρίνα ή πλαστικό που καλύπτει το σκαρί ενός σκάφους.

(3) Το νησάκι αυτό δημιουργήθηκε από τα μπάζα που προήλθαν από την εκβάθυνση του διαύλου της λιμνοθάλασσας.

Οι περίφημες «Πελάδες», οι πασσαλόπηκτες και τόσο χαρακτηριστικές εξοχικές κατοικίες των Μεσολογιτών, κατασκευασμένες κυριολεκτικά μέσα στο νερό.

δες, αραδιασμένες στη σειρά πάνω στις πασσαλόπηκτες βάσεις τους. Για μερικά λεπτά κινούμαστε αργά, με την εξωλέμβια μηχανή στην πάνω σκάλα, για να μη βρει η προπέλα στο ιδιαίτερα ρηχό βυθό. Αποκαλύπτεται στον νότιο ορίζοντα το ογκώδες ακρωτήριο του **Αράξου**, στα Δ το ορεινό συγκρότημα του **Αΐνου Κεφαλονιάς**, ενώ στα ΝΔ μόλις διαγράφεται το περίγραμμα της **Ζακύνθου** μέσα στην καταχνιά.

10:10 Προσεγγίζουμε τον πρώτο προορισμό μας, το καμπυλόσχημο και μακρόστενο νησιδάκι του **Αγ. Σώστη**⁽⁴⁾. Αράζουμε μπροστά στον επιβλητικό φάρο, λίγο αριστερότερα από ένα μισοερειπωμένο πέτρινο σπιτάκι, απομεινάρι του

παλιού Τελωνείου. Κατασκευασμένος το **1859** ο Φάρος του Αγ Σώστη, συγκαταλέγεται ανάμεσα στους παλαιότερους φάρους του Ελληνικού Φαρικού Δικτύου⁽⁵⁾. Το ύψος του κυλίνδρου του πύργου φτάνει τα **11,5** μέτρα, ενώ το εστιακό του ύψος είναι **12** μέτρα. Η τοιχοποιία του, όπως και του διπλανού φαρόσπιτου, είναι άριστα συντηρημένη και αποτελείται από εξαιρετικά λαξευμένη πέτρα. Ένα φαρδύ, ξύλινο μονοπάτι μας οδηγεί, πίσω από το φάρο, στο εκκλησάκι του Αγ Σώστη, που γιορτάζει στις 7 Σεπτεμβρίου. Χαμηλά αρμυρίκια και αρμυρίθρες, καλάμια και βούρλα αποτελούν την ταπεινή βλάστηση του επίπεδου μικρονησιού, η

(4) Εδώ αποβιβάστηκε, στις 4 Ιανουαρίου 1824 ο Λόρδος Βύρων, κατευθυνόμενος για το Μεσολόγγι. Εδώ επίσης στις 10 Ιανουαρίου 1826 διεξήχθη νικηφόρος ναυμαχία του Μιαούλη κατά των Τούρκων.

(5) Ο φάρος του Αγ Σώστη έχει χαρακτηριστεί από το 2001 «Ιστορικό Διατηρητέο Μνημείο».

Έτοιμη η βάρκα με τους επιβάτες της, για το σύντομο ταξίδι στο Βασιλάδι.
Λιμνοθάλασσα της Κλείσοβας. Στην πελάδα-εστιατόριο οι ντόπιες ψαρονοστιμιές αποτελούν
μία γευστική εμπειρία πολύ ξεχωριστή.

Πανοραμική αεροφωτογραφία της πόλης και των
λιμνοθαλασσών Κλείσovas και Μεσολογίου.
Σε πρώτο πλάνο η Τουρλίδα.

έκταση του οποίου είναι μικρότερη των 100 στρεμμάτων.

10:30 Μετά την σύντομη περιήγησή μας στο χώρο της εκκλησιούλας και του φάρου, επιβιβαζόμαστε στο Νηρέα με κατεύθυνση Β-ΒΑ προς το μικροσκοπικό **Βασιλάδι**. Ανασπκώνεται και πάλι η μηχανή μιας και ο βυθός είναι ρηχός, δεν ξεπερνάει σε βάθος τα 30-40 εκατοστά. Ένας βυθός καλυμμένος με μικροφύκια και λάσπη, ομαλός και επίπεδος, χωρίς εκπλήξεις. Θα μπορούσαμε να βαδίζουμε με αδιάβροχες γαλότσες ή με γυμνά πόδια, σαν τους λευκοτσικνιάδες που βολτάρουν πέρα-δώθε με αρχοντική νρεμία αναζητώντας την τροφή τους.

Διαδοχικές μικρές και μεγάλες πελάδες, με χώρο για ένα ή για περισσότερους ψαράδες, διβάρια με εκατοντάδες ξύλινα πασαλάκια μπηγμένα στο βυθό, φωνακλός σκύλος σε μια καλυβούλα, κάποιοι κορμοράνοι στεγνώνουν τα φτερά τους στα πασσαλάκια, ένας μοναχικός αργυροπελεκάνος απομακρύνεται με υπέροχη πτήση μισό μέτρο πάνω απ' το νερό.

Είναι μια θαλάσσια διαδρομή αργή, απολαυστική, πλούσια σε εικόνες, με ομορφιά μοναδική.

10:50 Εισχωρούμε μέσα από την στενή είσοδο ενός διβαριού και, με πολύ αργή ταχύτητα, πλησιάζουμε σε απόσταση 50 περίπου μέτρων από το μνημείο που είναι στημένο προς τιμήν των πεσόντων στο Βασιλάδι, ένα λιλιπούτειο νησάκι, που η έκτασή του είναι δεν είναι 100 τετραγωνικά. Σ' αυτή την ευρύτερη περιοχή της Λιμνοθάλασσας του Μεσολογγίου, που μοιάζει τόσο προσιτή και ειρηνική, έμελλε να επιτελέσουν ανεπανάλπητα ανδραγαθήματα οι υπερασπιστές του Μεσολογγίου στα 1826. Ας παρακολουθήσουμε μία συνοπτικότερη αναφορά του διπλωματούχου ξεναγού **Γιώργου Αποστολάκου** για την εποποιία εκείνης της εποχής:

«Το Βασιλάδι ήταν για το Μεσολόγγι η «Βασιλική του Πόρτα», το προπύργιό του. Η ονομασία, άλλωστε της νησίδας αφορούσε στη σπουδαιότητα της θέσης της, αφού ήλεγχε την κύρια είσοδο της λιμνο-

Αεροφωτογραφία με τα χαρακτηριστικά διβάρια στην λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου. Το Διβάρι ή Βιβάρι ή Ιβάρι είναι παραδοσιακός - και πολύ απολεσματικός - τρόπος αλίευσης, που χρησιμοποιείται ευρύτατα στις διάφορες λιμνοθάλασσες της Ελλάδας, όπως και στο Μεσολόγγι. Στην ουσία το διβάρι είναι ένας έλεγχος της μετακίνησης - και στην συνέχεια του εγκλωβισμού - των ψαριών από την ανοιχτή θάλασσα στο εσωτερικό των λιμνοθαλασσών. Η παγίδευση γίνεται με ιχθυοφραγμούς, που άλλοτε γινόταν με παραδοσιακές καλαμωτές. Σήμερα αυτές έχουν αντικατασταθεί από πλαστικό πλέγμα, στηριγμένο σε πασσάλους.

Η μικροσκοπική νησιδούλα με το μνημείο των πεσόντων στο Βασιλάδι.

θάλασσας από τον Πατραϊκό.

Πιο συγκεκριμένα, οι νησίδες του **Άν Σώστη**, του **Σχοινιά**, του **Προκοπάνι-στου**, της **Θολής**, αλλά και άλλες μικρότερες, είναι αυτές που διαχωρίζουν τη ρηχή λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου Αιτωλικού, από τη βαθιά, ανοιχτή θάλασσα του Πατραϊκού Κόλπου. Στο ύψος του Άν Σώστη περίπου, σχηματίζεται ένας μεγάλος φυσικός αύλακας, στο βυθό της λιμνοθάλασσας, ο οποίος πολύ κοντά στο Βασιλάδι, διακλαδίζεται σε δύο κύριους διαύλους που καταλήγουν στο Μεσολόγγι και το Αιτωλικό. Έτσι επικοινωνούσαν οι δύο λιμνοθαλάσσιες πόλεις με την ανοιχτή θάλασσα.

Το Βασιλάδι λοιπόν, ήλεγχε αυτή τη διακλάδωση. Γι' αυτό και η εκάστοτε αρχή, (Ενετοί, Τούρκοι, Αλή Πασάς) φρόντιζε για την οχύρωσή του. Ο τελευταίος μάλιστα, που κατείχε την περιοχή από το 1804, είχε δώσει εντολή και είχε κτιστεί ένα περιμετρικό, μάλλον χαμηλό τείχος πλάτους ενός μέτρου, με πρόβλεψη θέσεων κανονιών. Αυτό το μικρό φρούριο ενισχύθηκε σημαντικά από τον **Αθανάσιο Ραζηκότσικα**, τον αρχηγό των Μεσολογγιτών κατά την περίοδο 1823 – 1825, ώστε ο συνολικός αριθμός των πυροβόλων και κανονιών έφτασε τα 14.

Η έκταση της περιμέτρου του κατά την περίοδο των πολιορκιών θα πρέπει να έφτανε τα τριακόσια μέτρα. Μπορεί να μην αναφερόταν στον λιμενοδείκτη

(πορτολάνο) που τυπώθηκε στη Βενετία το 1573, ούτε στις νεώτερες εκδόσεις του 1641 και του 1645, σημειωνόταν όμως σε κάποιους χάρτες σαν Peschiere (Ιχθυοτροφεία στα Ιταλικά), ενώ σε άλλους σαν οικισμός Vasilidi. Κατά τη διάρκεια της επανάστασης, η θέση του ήταν σημαντικότερη, όχι μόνο γιατί επέβλεπε την είσοδο και έξοδο της λιμνοθάλασσας, αλλά γιατί, ευρισκόμενο περίπου στο μέσον της, ήταν αρχικά, εκτός βεληνεκούς των Τουρκικών κανονιών.

Αυτό αποδείχτηκε τον Ιούλιο του 1822, πριν την έναρξη δηλαδή της πρώτης πολιορκίας, όταν ο Οθωμανικός στόλος υπό τον ναύαρχο Χοσρέφ Μεχμέτ Πασά, αποτελούμενος από 86 πλοία και αφότου είχε εξαπολύσει αλλεπάλληλες επιθέσεις εναντίον του Βασιλαδιού, απέτυχε να κάμψει την αντίσταση 80 περίπου Μεσολογγιτών υπό τον αρχηγό τους Αθ. Ραζηκότσικα.

Την ίδια ακριβώς τύχη είχαν και όλες οι επιθέσεις των Τούρκων κατά την πρώτη πολιορκία και κατά τους πρώτους οκτώ μήνες της δεύτερης πολιορκίας. Τότε όμως έφτασε ο Ιμπραήμ Πασάς. Αρχικώς, έκανε το ίδιο λάθος με τον Κιουταχί, δηλαδή προσπάθησε να πάρει το Μεσολόγγι επιτιθέμενος από τη στεριά. Χαρακτηριστική είναι η επίθεση της 16^{ης} Φεβρουαρίου του 1826 όταν, μετά από τρεις εφόδους του στρατεύματός του, μέτρησε περίπου 1000 νεκρούς, όταν οι

πολιορκημένοι μετρούσαν μόνο 17. Κι όμως αυτή η περιλαμβρη νίκη, ίσως στάθηκε η αρχή του τέλους του Βασιλαδιού και κατ' επέκταση του Μεσολογγίου. Γιατί αφενός, ταρακουνήθηκαν οι στρατηγοί των πολιορκητών και αποφάσισαν να συμμαχήσουν, αφετέρου, αφού είχαν τεράστιες απώλειες επιτιθέμενοι από τη στεριά, προέκριναν τις εφορμήσεις δια θαλάσσης για την κατάληψη των προπυργίων του Μεσολογγίου. Η «Βασιλική Πόρτα» θα αποτελούσε τον πρώτο στόχο. Εν τω μεταξύ συνέχισαν να καταφθάνουν ενισχύσεις από την Αφρική για τον στρατό του Ιμπραήμ και μαζί με αυτές έφθαναν και δεκάδες «λαντζόνια» (βάρκες χωρίς καρίνα) που είχε παραγγείλει ο Ιμπραήμ από τον πατέρα του. Η λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου γέμισε με δεκάδες μικρές βάρκες, γεμάτες στρατεύματα, έτοιμα να καταλάβουν όλες τις νησίδες που είχαν οχυρώσει οι Μεσολογγίτες. Ο Χουσεΐν μπέης, γαμπρός του Ιμπραήμ, που είχε τελειώσει την καταστροφική του εκστρατεία στη Γαστούνη, ανέλαβε την επίθεση στο Βασιλάδι. Το Βασιλάδι τότε, ήταν οχυρωμένο με δεκατέσσερα κανόνια τα οποία τα χειρίζονταν είκοσι πυροβολητές με αρχηγό τον **Αναστάση Παπαλουκά**. Ο **Σπύρος Πεταλούδης** με 80 στρατιώτες ήταν υπεύθυνος για την άμυνα της νησίδας. Το πρωί της 25ης Φεβρουαρίου 1826 σαράντα εχθρικά πλοίαρια με 30 στρατιώτες το καθένα ξεκίνησαν από τις Αλυκές, ταυτόχρονα με 20 λέμβους που είχαν κατεβάσει οι φρεγάτες του μουσουλμανικού στόλου. Όλα μαζί τα μικρά σκάφη κινήθηκαν προς το Βασιλάδι και επιχειρήσαν διαδοχικές επιθέσεις, οι οποίες όλες αποκρούστηκαν από την ολιγάριθμη φρουρά. Η απροσεξία του δεκάχρονου γιού του Παπαλουκά, που βρισκόταν στην πυριτιδαποθήκη τού οχυρού και μοίραζε φυσέκια στους αγωνιστές, προκάλεσε μία έκρηξη, η οποία σκότωσε ακαριαία εννέα αμυνόμενους και κατέστρεψε όλα τα πυρομαχικά. Μετά από αυτό το γεγονός, η εξέλιξη της μάχης ήταν προδιαγεγραμμένη. Γράφει ο Νικόλαος Δημητρίου

Μακρής στην «Ιστορία του Μεσολογγίου» «*Τότε, αφού κοιτεύανε να σωθούν και τα φυσέκια που κάθε παλικάρι είχε απάνου του, άφησαν το νησάκι και περάσανε φανερά, ενώ τ' αράπικα κανόνια και ντουφέκια δουλεύανε με λύσσα γύρω τους, και βγήκανε στο νησί της Τουρλίδας, κι από κει περπατώντας μέσα στο νερό κι' ακολουθώντας ένα μονοπάτι κρυφό, τα Κάκαρα, γλυτώσανε στο Μεσολόγγι, τριάντα όλοι τους. Μα το έρημο Βασιλάδι χάθηκε, κι' αυτό ήταν χαμός όχι μικρός.*» Μεταξύ των νεκρών υπερασπιστών τού Βασιλαδιού ήταν ο Σπύρος Πεταλούδης, ο Αναστάσης Παπαλουκάς, ο Σπύρος Ραζής, ο Ασημάκης Ζορμπάς. Ο αντίκτυπος της πτώσης του Βασιλαδιού, φάνηκε ξεκάθαρα όταν ο **Ανδρέας Μιαούλης**, που γνώριζε πολύ καλά την απελπιστική κατάσταση των πολιορκημένων, εσπευσμένα και έχοντας στη διάθεσή του μόνο λίγα μπρίκια, έφθασε στη Ζάκυνθο στις 31 Μαρτίου 1826. Αφού φόρτωσε τα τρόφιμα, άνοιξε πανιά για τη λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου. Δυστυχώς όμως ο ενωμένος μουσουλμανικός στόλος των Τούρκων, των Αιγυπτίων και των Αλγερινών περιπολούσε στην περιοχή μεταξύ Κάβου Πάπα (ακρωτήριο Αράξου) και Κάβου Σκροφών, καθιστώντας αδύνατη τη διέλευση των μικρών ελληνικών πλοίων. Αλλά και πάλι αν περνούσε κανένα πλοίο, δε θα μπορούσε να προσφέρει καμμία βοήθεια στους αποκλεισμένους, αφού το Βασιλάδι που ήταν η θέση κλειδί για την επικοινωνία των αποκλεισμένων με τον ελληνικό στόλο, βρισκόταν πλέον σε εχθρικά χέρια. Ο Μιαούλης κατόρθωσε να φθάσει στο νησάκι **Πεταλά**, δυτικά από το Μεσολόγγι, όπου συνάντησε τον Αναστάσιο Παπαλουκά, έναν από τους ελαχιστούς διασωθέντες της μάχης του Βασιλαδιού, ο οποίος θα αναλάμβανε να μεταφέρει τα τρόφιμα διά μέσου κρυφών περασμάτων προς την πόλη του Μεσολογγίου. Καμμία όμως από τις βάρκες με τις προμήθειες δεν κατάφερε να σπάσει τον στενό αποκλεισμό και γύρισαν όλες άπρακτες πίσω στον Πεταλά. **Το Μεσολόγγι είχε καταδικαστεί σε θάνατο!**